

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ В РОЗШУКОВІЙ РОБОТІ: ПОНЯТТЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Шаповаленко Є.В.

Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена розкриттю змісту поняттю категорії «технічні засоби телекомунікації в розшуковій роботі». Розглядаються науково-технічні засоби, інформаційно-телекомунікаційні технології та заходи, пов'язані з отриманням інформації у сфері телекомунікацій. Приділяється увага розробці способів використання науково-технічних досягнень у протидії злочинності, розширення можливостей застосування їх при попередженні, виявленні, розкритті і розслідуванні злочинів. Для обґрунтування використання, визначення статусу і структури терміну «технічні засоби телекомунікації в розшуковій роботі» проаналізовані головні поняття, з яких складається ця термінологічна категорія, а саме «техніка», «засоби», «телекомунікація», «розшукова робота».

Ключові слова: розшукова робота, телекомунікаційна мережа, рухомий (мобільний) зв'язок, мережа Інтернет, телефонні розмови.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток телекомунікаційної інфраструктури суспільства і розроблення нових технологічних рішень у галузі обміну інформацією містить комплекс негативних тенденцій, серед яких, насамперед, необхідно відзначити використання особами, які вчиняють злочини, засобів електров'язку для координації дій, планування, готування та реалізації злочинних намірів. Таке становище зумовлюється, поряд з іншими причинами, незадовільним практичним освоєнням оперативними працівниками правоохоронних органів наданих законодавством повноважень щодо зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, з електронних інформаційних систем, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу тощо та використанням отриманих відомостей при доказуванні у кримінальних провадженнях.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним підґрунтям розшукової роботи є праці відомих фахівців у галузі кримінального процесу, криміналістики й теорії оперативно-розшукової діяльності, зокрема, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.І. Василичука, М.Л. Грібова, О.М. Джужі, Я.Ю. Кондратьєва, Д.І. Никифорчука, К.М. Ольшевського, Ю.Ю. Орлова, М.А. Погорєцького, Л.Д. Удалової, Ю.М. Черноус, С.С. Чернявського та ін.

Окремі питання розшуку з використанням технічних засобів телекомунікації досліджували П.П. Артеменко, В.Б. Бобрицький, С.В. Єськов, О.В. Золотарь, М.В. Кобець, В.С. Рудней, О.С. Тарасенко, Д.М. Цехан, М.Є. Шумило та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вирішення нагальних та інших проблем, які впливають на розкриття злочинів, а особливо розкриття за допомогою технічних засобів телекомунікації злочинів, пов'язаних з розшуковою роботою, дослідження поняття «технічні засоби телекомунікації у розшуковій роботі».

Мета статті – це визначити засоби телекомунікації, які мають значення для розшукової роботи, розтлумачити категорію «засоби телекомунікації у розшуковій роботі».

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що для проведення розшукової роботи правоохоронні органи активніше використовують різні науково-технічні засоби та інформаційно-телеко-

мунікаційні технології. Найбільшого поширення набули заходи, пов'язані з отриманням інформації у сфері телекомунікацій.

Використання технічних засобів японською та німецькою поліцією на озброєння взятий метод, котрий полягає у розсиланні на мобільні телефони громадян повідомлень із описом розшукуваних осіб та іншої важливої інформації, наприклад, прикмет осіб, які пропали безвісти, номери автомобілів і т.д. Крім того, очевидці злочину, маючи при собі телефон з умонтованою фотокамерою, можуть швидко переслати знімки до поліції [1, с. 58].

У нашій країні теж почали застосовувати практику щодо розсилання СМС повідомлень, так 30 серпня 2017 р. уповноважені представники Київстар і Національної поліції України підписали Меморандум про співпрацю, у рамках якого впроваджується спільна соціальна послуга «Пошук дітей». «Пошук дітей» – це інформаційна розсилка від Київстар, мета якої – допомогти Національній поліції України у розшуку зниклих дітей. На запит Національної поліції Київстар буде надсилати SMS-повідомлення абонентам, які могли бути свідками зникнення і можуть повідомити правоохоронним органам інформацію, що могла б допомогти відшукати дитину [2].

У зв'язку з цим особливого значення набуває розробка способів використання науково-технічних досягнень у протидії злочинності, розширення можливостей застосування їх при попередженні, виявленні, розкритті і розслідуванні злочинів. Нині, значно зросли можливості науки і техніки, які мають стати важливим резервом підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Сучасні науково-технічні досягнення в оперативно-розшуковій діяльності зумовили розвиток її теоретичних основ, розширили тактико-технічні можливості попередження, виявлення і використання доказової інформації у процесі розкриття та розслідування злочинів.

Результативність попередження, розкриття та розслідування злочинів, як зазначає професор А.В. Іщенко, «безпосередньо залежить від надійності засобів та методів, досконалість яких зумовлена тим, наскільки вони враховують новітні здобутки науково-технічного прогресу.

Чим більше вони містять у собі досягнень першої науки і техніки, тим більше їх використання забезпечує оптимізацію вирішення завдань протидії злочинності» [3, с. 8-9].

Разом з тим рівень застосування досягнень науки і техніки характеризується істотним розривом між теорією і практикою, недослідженістю проблем всебічного науково-технічного забезпечення процесу розкриття та розслідування злочинів. Аналіз використання науково-технічних досягнень у боротьбі зі злочинністю свідчить про незадовільність існуючого положення справ, недостатньо розкриваються головні причини такого положення, зокрема, невідповідність реальних умов правоохоронної діяльності її фактичним потребам [4, с. 185-186].

Іншим питанням, що потребує врегулювання, є організація та забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій з установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. Наразі виникають проблеми з підготовки плану оперативного забезпечення проведення таких заходів. Зокрема, проблематичним є термін погодження плану з підрозділом-ініціатором, особливо під час проведення заходів у виняткових випадках та у порядку, визначеному статтею 250 Кримінального процесуального кодексу України [5].

Для обґрунтування використання, визначення статусу і структури терміну «Технічні засоби телекомунікації» доцільно звернути увагу на головні поняття, з яких складається ця термінологічна категорія, а саме «техніка», «засоби», «телекомунікація».

Передусім розглянемо поняття «техніка» і «засоби» з погляду можливості використання їхніх матеріальних надбань у сфері правоохоронної діяльності.

У загальноприйнятому розумінні, згідно тлумачного енциклопедичного словника, термін «техніка» означає:

1. Сукупність засобів і знарядь праці, що застосовуються у суспільному виробництві та призначені для створення матеріальних цінностей.

2. Сукупність машин, механізмів, механічних пристроїв, апаратів.

3. Сукупність прийомів, навичок, що застосовуються в певній діяльності, певному ремеслі, мистецтві [6, с. 1244].

Тому, у багатьох галузях знань термін «техніка» вважається не тільки як щось матеріальне – сукупність машин, механізмів, механічних пристроїв, апаратів, а також як не матеріальне – сукупність прийомів, навичок, що застосовуються у певній діяльності, певному ремеслі, мистецтві, наприклад, техніка гри на скрипці, техніка танцю, мнемотехніка (штучні прийоми запам'ятовування) та ін. Такий різносторонній спектр поняття «техніка» пов'язаний з віднесенням його до слів – омонімів: які звучать однаково, але мають різне значення.

Спочатку, термін «техніка» (від грец. *technike* – мистецтво, майстерність) означав уміння людини проявляти свої здібності за рахунок навичок, досвіду тощо. Згодом, ним стали позначати засоби праці, що розвиваються у системі суспільного виробництва.

У процесі розвитку різних наук цей термін став використовуватися як характеристика ви-

конання дій. Тому у сучасній науковій літературі поняття техніка надають більш загальне значення, коли під технікою розуміють як знаряддя, так і способи діяльності для досягнення певної мети.

Отже, не матеріальний зміст терміну «техніка» має історично зумовлене доповнення до розуміння поняття техніка – як сукупності способів, прийомів діяльності, майстерності виконання дій [7, с. 47].

Наступною категорією, яку слід розглянути, є «засіб». Ця категорія має окреме значення для визначення поняття «технічні засоби телекомунікації».

Отже, з погляду на зміст, поняття «засіб», згідно тлумачного енциклопедичного словника, визначається як:

1) дія, що дає можливість здійснити щонебудь, досягти чогось, спосіб;

2) як те, що слугує знаряддям у якій-небудь дії, справі;

3) механізми, пристрої і т. ін., необхідні для здійснення чого-небудь, для якоїсь діяльності [6, с. 1236].

З погляду захисту економіки від протиправних посягань, міжнародний нормативно-правовий акт, зокрема, «Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом», у статті 1 тлумачить поняття «засіб» як – будь-яка властивість, яка використовується або може використовуватися будь-яким чином, повністю або частково, для вчинення кримінального злочину чи кримінальних злочинів [8].

І, нарешті, треба визначитися з останньою категорією, що визначає, разом з іншими поняттями, технічні засоби телекомунікації, власне саме поняття «телекомунікації», закономірність застосування якого пояснюється його змістовною характеристикою.

Отже, похідними категорії «телекомунікація» є терміни «комунікація» та «теле». Відповідно до тлумачного енциклопедичного словника термін «комунікація» визначається як: 1) шляхи сполучення, лінії зв'язку; 2) обмін інформацією [6, с. 446].

Відповідно до цього тлумачення цей термін використовується не тільки у сфері суспільних відносин, як елемент спілкування між людьми, обмін інформацією між фізичними особами та юридичними суб'єктами, а також у політехнічній сфері, як передача інформації лініями та каналами електров'язку, шляхи сполучення між кінцевим обладнанням.

Тому термін «комунікація» має декілька значень: як комунікація – загальна концепція передачі інформації, так і спілкування – обмін інформацією між живими організмами.

У цьому відношенні Держстандарт України у сфері інформації та документації розглядає комунікацію (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) як передачу значення шляхом пересилання сигналів [9].

При цьому поняття «значення» – це інтерпретація поняття, пов'язаного зі знаком, де «поняття» – будь-яка одиниця думки, «знак» – це будь-яке фізичне явище, що має загальноприйнятну чи суб'єктивну інтерпретацію, яка, як правило, залежить від навколишнього середовища [9].

У загальному розумінні, відповідно до позиції 2) тлумачного словника сучасної української мови, «значення» – це сутність чого-небудь, зміст [6, с. 376].

Водночас термін «сигнал» у позиції 5) цього словника розглядається як матеріальний носій інформації [6, с. 1119].

Тому комунікація у політехнічній сфері, відповідно до нашого розгляду дослідження стосовно поняття телекомунікації, розуміється як передача змісту (сутності чого-небудь) шляхом пересилання матеріальних носіїв інформації.

Відповідно до тлумачного енциклопедичного словника сучасної української мови термін «теле» (від грец. τηλε) означає – який діє на далеку відстань або здійснюється на відстані [6, с. 1235].

Об'єднавши ці два поняття автори енциклопедичних словників тлумачать термін «телекомунікації» таким чином.

Великий тлумачний словник сучасної української мови, у загальному виді, розглядає термін «телекомунікації» як:

1) телезв'язок, який здійснюється на далеку відстань;

2) передача і приймання будь-яких знаків, сигналів зображення і звуку за допомогою електромагнітних засобів зв'язку (кабельного, оптичного, радіозв'язку) [6, с. 1236].

Проте, у сфері телекомунікації передача будь-якої інформації здійснюється не тільки за допомогою електромагнітних засобів електрозв'язку, а також електричних засобів електрозв'язку, наприклад, телефонний електрозв'язок, телеграфний електрозв'язок, передача інформації мережами ЛЕП (висковольтними лініями електропередавача) та ін. Тому передача електромагнітних хвиль в кабельній мережі не використовується.

Юридична енциклопедія, взявши за основу Закон України «Про телекомунікації», розглядає термін «телекомунікації» (від грец. τηλε – далеко і лат. communicatio – повідомлення, передача, розмова) як систему дистанційного зв'язку, що забезпечує передавання випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень і звуків чи повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних мережах [10, с. 32].

Законодавець, у статті 1 Закону України «Про телекомунікації», визначає, що телекомунікації (електрозв'язок) – це передавання, випромінювання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних системах [11].

При цьому законодавець об'єднує два терміна «телекомунікацію» і «електрозв'язок» як одне ціле.

У цьому відношенні деякі автори у сфері спеціальної техніки розмежовують ці поняття. Так, під електрозв'язком вони розуміють – будь-яку передачу електричних сигналів, що відображають знаки, текст, зображення, звуки або знання будь-якої природи за допомогою провідних, радіо, оптоелектронних та інших електромагнітних систем [7, с. 50].

Інші науковці у сфері телекомунікації під електрозв'язком зазначають, що це система технічних засобів та організаційних заходів, що забезпечують передачу (прийм) інформації (мови,

письмового тексту, зображень та ін.) за допомогою електричних, електромагнітних, оптичних сигналів лініями (каналами) зв'язку [13, с. 8].

Зазначені науковці у своїх роботах притримуються думки, що термін «телекомунікація» поняття більш ширше, чим поняття «електрозв'язок».

Слід зазначити, що законодавець, у статті 1 Закону України «Про телекомунікації», наводить поняття «технічні засоби телекомунікацій» та розглядає його як «обладнання, станційні та лінійні споруди, призначені для утворення телекомунікаційних мереж» [11]. Проте, законодавець у своєму тлумаченні враховує тільки проміжне обладнання, не охоплюючи кінцеве обладнання, яке входить до структури телекомунікаційної мережі.

Отже, на основі аналізу поняття «технічні засоби телекомунікації у розшуковій роботі» узагальними необхідні важливі елементи, з яких вибудовується ця термінологічна складова, а саме:

– канали передачі, по яких здійснюється встановлення з'єднання, до яких відносять радіо, провідні, оптичні або інші електромагнітні мережі;

– прилади, пристрої, апаратура тощо, без яких неможливо встановлювати з'єднання між кінцевими обладнаннями;

– кінцеве обладнання, яке оброблює знаки, сигнали, текст, зображення і звук;

– безпосередня передача та/або прийом мережами електрозв'язку знаків, сигналів, тексту, зображень і звуків;

– використання для розшуку підозрюваних та обвинувачених, які вчинили або вчиняють злочини;

– спеціальний статус суб'єктів застосування технічних засобів телекомунікацій у розшуковій роботі. Суб'єкти мають бути уповноваженими на те особами, що регламентовано чинним законодавством, зокрема, Кримінальним процесуальним кодексом України [14], Законом України «Про оперативну-розшукову діяльність» [15] та іншими нормативно-правовими актами.

Аналізуючи наведене вважаємо, що під терміном «технічні засоби телекомунікації у розшуковій роботі» слід розуміти «прилади, пристрої, обладнання тощо, необхідні для передачі та/або приймання знаків, сигналів, тексту, зображень і звуків по радіо, провідних, оптичних або інших електромагнітних мережах, їх правомірне застосування уповноваженими особами для вирішення завдань розшукової діяльності».

Висновки і пропозиції. Отже, питання особливостей зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, з електронних інформаційних систем, установами місцезнаходження радіоелектронного засобу є важливим з теоретичної і практичної точок зору. Крім того, для забезпечення активної протидії злочинності правоохоронна діяльність має постійно удосконалюватися залежно від можливостей новітніх науково-технічних засобів, ефективності тактичних прийомів, методів і способів їх застосування. Тому вдосконалення кожного з елементів науково-технічного забезпечення розкриття і розслідування злочинів здійснюється з урахуванням сучасних науково-технічних досягнень та потреб практики і має важливе процесуальне і оперативно-розшукове значення.

Список літератури:

1. Розшук і затримання підозрюваних (звинувачених) у наркобізнесі: Навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. Держ. ун-т внутр. справ, 2005. 114 с.
2. Пошук дітей. Інформаційний сайт kyivstar.ua. URL: <https://kyivstar.ua/uk/about/responsibility/kidsearch>.
3. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: монографія за ред. І.П. Красюка. Київ: НАВСУ, 2003. 359 с.
4. Кобець М.В. Деякі аспекти тлумачення терміна «спеціальна техніка» у правоохоронній діяльності. Науковий вісник КНУВС. Київ, 2009. № 1(62). С. 185-190.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [сайт] Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651ж-17/paran16#n16>.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. Ірпінь: «Перун», 2002. 1440 с.
7. Спеціальна техніка: основні поняття, терміни та визначення. М.В. Кобець, Б.В. Жуков, П.П. Артеменко, В.А. Кудінов: навч. посіб. – Київ: Аванпост-Прим, 2013. 192 с.
8. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом підписано у Страсбурзі, 08.11.1990 р. Збірка договорів Ради Європи. Київ: Парламентське вид-во, 2000.
9. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення. ДСТУ 2392-94. Наказ затверджений Держстандартом України від 29.04.1994 № 68.
10. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Укр. енцикл., 2004. Т. 6. 768 с.
11. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003. Відомості Верховної Ради України, 2004. № 12. Ст. 155.
12. Кобець М.В. Поняття науково-технічного засобу в правоохоронній діяльності. Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали V міжнар. наук.-прак. конф. (Київ, 25 листоп. 2011 р.). Київ: НАВС, 2012. С. 47-49.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651ж-17/paran16#n16>.
14. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

Шаповаленко Е.В.

Национальная академия внутренних дел

**ТЕХНИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ТЕЛЕКОММУНИКАЦИИ
В РОЗЫСКНОЙ РАБОТЕ: ПОНЯТИЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ****Аннотация**

Статья посвящена раскрытию содержания понятия категории «технические средства телекоммуникации в розыскной работе». Рассматриваются научно-технические средства, информационно-телекоммуникационные технологии и мероприятия, связанные с получением информации в сфере телекоммуникаций. Уделяется внимание разработке способов использования научно-технических достижений в противодействии преступности, расширение возможностей применения их при предупреждении, выявлении, раскрытии и расследовании преступлений. Для обоснования использования, определение статуса и структуры термина «технические средства телекоммуникации в розыскной работе» проанализированы основные понятия, из которых состоит эта терминологическая категория, а именно «техника», «средства», «телекоммуникация», «розыскная работа».

Ключевые слова: розыскная работа, сеть телекоммуникаций, движимая (мобильная) связь, сеть Интернет, снятие информации, телефонные разговоры.

Shapovalenko E.V.

National Academy of Internal Affairs

**TECHNIQUES OF TELECOMMUNICATION
IN A SUCCESSFUL WORK: CONCEPT AND PRACTICAL VALUE****Summary**

The article is devoted to the disclosure of the content of the concept of the category «technical means of telecommunication in investigative work». We consider the scientific and technical means, information and telecommunication technologies and activities related to obtaining information in the field of telecommunications. Attention is paid to the development of methods of using scientific and technical achievements in combating crime, expanding the possibilities of using them in the prevention, detection, disclosure and investigation of crimes. To justify the use, the definition of the status and structure of the term «telecommunications technical means in investigative work», the basic concepts of which this terminological category consists, namely «equipment», «means», «telecommunications», «investigative work» are analyzed.

Keywords: investigative work, telecommunication network, mobile phones, Internet network, phone calls.